

Sclerosis multiplex

Két történet az újrakezdésről és az akarat erejéről

A betegségnek százféle arca van. És a betegnek is. Minden reggel fel kell ébredni, megharcolni és győzni. Önmaga és a betegség felett. És boldognak lenni, mert azt is lehet. Két asszony, két sors, két rendkívüli teljesítmény. Két példa arra, hogyan lehet együtt élni a szklerózis multiplexszel.

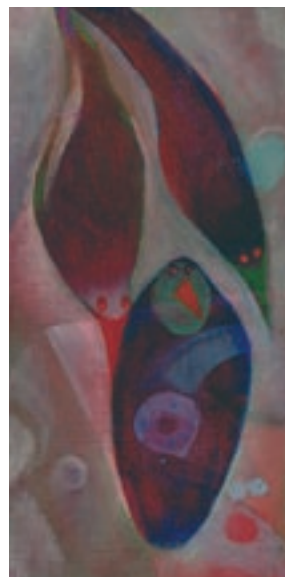
Életkedv és egy húron pendülés

Nincs diplomája arról, hogy festő – képei mégis eljutottak a Múcsarnokig. Amíg tudott állni, állva festett. Aztán húsz éven át tolószékből. Ilyés Mártnak ma már a keze sem mozog. De a festőállvány, rajta a befejezetlen kép, a tubusok és ecsetek még őrzik a reményt.

Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer az Orfeo. Minden ebben az alternatív, kísérleti műhelyben kezdődött, ahol a hetvenes évek elején ifjú bábosok, színészjelöltek, filmesek, fotósok, képzőművészek, zenészek álmodoztak a szebb jövőről.

— Márta fotózott, én a bábosoknál kerestem magamat. Ő tizenhét éves volt, én tizenkilenc, amikor megismerkedtünk — meséli Kovács István (művésznevén Haykovats), Márta férje.
— Eleinte a Hazafias Népfrent klubjaiban mű-

ködtünk, de annyira vitt minket a lendület, hogy építettünk két közös házat Pilisborosjenőn, ahol voltak próbahelyiségek, műtermek, fotólabor, még égetőkemence is. Az önálló kezdeményezések akkoriban gyanús-nak számítottak, ám az Orfeo úgy látszik, a „túrt” kategóriába tartozott, békén hagyták. Mi egy év után összeházasodtunk, kiköltöztünk a társulati házba, s hamarosan megszületett a fiunk. Márta tizenhat éves korától rajzolt. Azonnal

1

2

3

láttam, hogy rendkívüli tehetség. Húszévesen tért át olajfestésre, rövidesen önálló stílust alakított ki. Ancsel Éva filozófus nyitotta meg az első kiállítását, és megjósolta, az lesz Márta vesztesége, ami az erőssége: a gyűjtők nem fogják vásárolni a képeit, mert nem akarják, hogy vádló szemek tekintsenek le rájuk a falról.

Egyéves volt a gyerek, amikor Márta különös tüneteket észlelt önmagán. Úgy érezte, mintha ólomból volnának a lábai, majd jött a kettős látás, a bizonytalan mozgás, a gyakori elesések. Sok vizsgálat és még több orvos után összeállt az ijesztő diagnózis: sclerosis multiplex. A szteroid kúrák időről időre javítottak valamelyest az állapotán. Ilyenkor pékségben dolgoztak, újságot hordtak ki, mindig hajnalban vagy éjjel, hogy nappal festhessen. István, aki az Orfeo kedvéért hagyta félbe Szegeden a tanárképzőt, a gyerek és Márta betegsége miatt lemondott a művészi önmegvalósításról. Volt ötvös, szoborcizellőr, színházi berendező, faszobrász. Mihelyt lehetett, önállósította magát, világítótesteket gyártott fából, egyedi megrendelésre. Később agyag ékszereket csináltak, István formázta, Márta színezte, vásárokon árulták. Majd bővítették a választékot műanyag és fémbizsukkal, s annyira beindult az üzlet, hogy a barátai rendre tőlük kértek kölcsön. Márta ebben az időszakban nem is festett. Örült, hogy hozzájárulhat a családi kassza gyarapításához. Nem garaszkodtak. Rengeteget utaztak, bejárták Európa mú-

4

5

zeumait, megnézték „élőben” Chagallt, Klimtet, Kandinskyt.

— A rendszerváltás után becsődölt az ipar — szólal meg István. — Ennek egyetlen haszna volt: Márta újra festeni kezdett. Jární már nem tudott, de állni még igen. Fémcsövet feszítettem a padló és a mennyezet közé, abba kapaszkodott jobb kézzel, és ballal festett, ahogy a nagyok. A bizsuzás utolsó dobásaként megvettünk Budán egy garázst a barátainkkal, ahol létrehoztuk az ArtPont Kisgalériát, amely Márta kiállításával zárt. Ezután kezdtem menedzselni Mártát, egyéni kiállításokat szerveztem országszerte, évente többet is.

Közben figyeltek, füleltek, naprakészen tudtak minden új gyógymódról. Amikor a béta interferon megjelent az országban, sokan csodaszernek tekintették. A kezelés egymillió forintba került, tehát orvosi bizottság döntötte el, ki juthat hozzá. Márta nem került fel a listára. Lehet, hogy nem tartották érdemesnek konzerválni az állapotát, hiszen az interferon se gyógyított, legfőljebb gátolta a további romlást. De Márta akkor még át tudott ülni a kezes székéből az ágyba, a fürdőkádba, és ha ezen a szinten maradt volna, sokkal jobban éreznék magunkat — jegyzi meg István. Amit

lehetett, kipróbáltak. Elmentek Innsbruckba sertésagyvelő-beültetésre, semmi se változott. Moszkvában egy professzor rehabilitációs tornára tanította őket.

— A mozgás nyilván kezdettől fontos lett volna, de évtizedekig lebeszélték róla az orvosok. A moszkvai út után készítettem egy szerkezetet, amivel Márta a kilencvenes évek közepéig szorgalmasan gyakorolt, s bár nem javult, nem is rosszabbodott az állapota. Ekkor tűnt el a fiunk. Hónapokig nem tudtunk róla, azt hittük, talán nem is él. Rettenetesen kiborultunk. Hiába jelentkezett később, amikor visszajött New Yorkból, Márta addigra drámai-an leromlott — mondja István, és a fiát firtató kérdésekre feszülten annyit válaszol: Matyi tehetséges, abszolút hallása van, számítógépes gurunak indult, de eladta magát a drognak. S mivel segíteni nem tudnak rajta, Márta érdekében — amennyire lehetséges — igyekeznek őt kizárni az életükből.

— Szóval 96-ban visszaadtam az ipart és felcsaptam ápolónak — folytatja. — Akkortájt költöztünk ide, a zöldbe, hatvan kilométerre Budapestről. Ezt a félkész házat én fejeztem be. Művelem a kertet, fóliázok, biozöldséget termelem, húst ritkán eszünk. Megszerettük a

6

csendet, más itt az életritmus, kevesebb a stressz. Több vendégünk van, mintha a fővárosban lalnánk. Szeretnek idejárni, mert kiváló rétest sütök, remek marhagulyást készítek, és jó a levegő.

A vidéki nyugalom újabb képeket és újabb kiállításokat szült itthon és külföldön. 2001 őszén a Múcsarnok frissen felújított Kisgalériája Márta festményeivel nyitotta meg kapuit. De a rangos elismerés sajtóvisszhangja elmaradt. A tárlat ugyanis A béke színei címet viselte, ami a szeptember 11-i terrortámadás miatt nem volt időszerű. Ezeket a nagyméretű képeket Márta kerekas székben festette, egyiket úgy, hogy a terasz oldalához épített liften fejezte be.

2006 végére Márta keze is elgyengült. Tavaly letette az ecsetet. Ma már a beszédjét is csak a férje érti. István egyébként rendszeresen edz, úszni jár, kerékpározik — és nem hiúságból. Huszonnégy órás készenlét az övé. Márta felöltözni, mosdani, enni se tud egyedül, naponta többször emelgetni kell, ez kondíció nélkül nem megy. István főz, mos, mosogat, akár egy profi házvezetőnő, csak a takarítás alól menti fel hetente egyszer egy

falubeli asszony. A napi rituáléhoz tartozik a bicikliztetés és a test minden pontjára kiterjedő esti masszázs is. A bicikli házi gyártmány, a pedált egy papucsszerű szerkezet helyettesíti. „Primitív, csúnya, de hasznos masina, mert megmozgatja Márta hasát, csípőjét, lábát” — foglalja össze István tömören. És hogy miből élnek?

— Van nyugdíj és ápolási díj — feleli. — Éhen nem halunk, a rezsit is ki tudjuk fizetni, s ha megszorulunk, segít a család. Alapvetően derűsek vagyunk, nem panaszkodunk — fúzi hozzá. — Egyáltalán nem érzem, hogy bármiről lemondanánk. Új terveink is vannak. Márta 2005-ben elnyerte a Nemzeti Kulturális Alap alkotói ösztöndíját. Mivel ecsettel festeni nem tud, kitaláltunk egy montírozásos technikát. A számítógépen ötvözzük a fotót, festészetet, ezekből új kompozíció születik, amit tetszőleges méretben ki lehet nyomtatni.

Órák óta beszélgetünk. Márta elfáradt, cihe-lődök. Mi tartja bennetek a lelket? — kérdezem búcsúzóul.

— A humor, az életkedv, no és az, hogy nagyon egy húron pendülünk — vágja rá István. — Én hiszek Istenben, de nem vagyok vallásos. Márta nem hisz Istenben, de bennem igen.

Művek:

címlapon: Ló a manézsban – 2003

- 1 Jómadarak – 1989
- 2 Természetesen igen – 2001
- 3 A béke vándora – 1995
- 4 Titokzatos ölelés – 1999
- 5 Piru-ló – 1996
- 6 „M”, mint mi más – 2001

www.ilyesmarta.hu